

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILARNING O'QUV MOTIVATSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI USULLARI

Tursunova Marjona Ismatillayevna
Shahrisabz davlat Pedagogika institute

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv motivatsiyasini shakllantirishning zamonaviy metodlari, psixologik asoslari va pedagogik yondashuvlari tahlil qilingan. Ta'lim jarayonida ijobiy rag'bat, o'yin elementlari, qiziqarli topshiriqlar, shaxsga yo'naltirilgan metodlar orqali o'quvchilarning darsga nisbatan ichki qiziqishini oshirish yo'llari yoritilgan. Shuningdek, o'quvchilarning yosh xususiyatlari va emotsional holati asosida samarali strategiyalar taklifetilgan.*

Kalit so'zlar: *boshlang'ich ta'lim, o'quv motivatsiyasi, ichki rag'bat, o'yin metodlari, psixologik yondashuv, rag'batlantirish, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim*

Boshlang'ich ta'lim — bolalar hayotida muhim bosqich bo'lib, aynan shu davrda bilim olishga bo'lgan munosabat shakllanadi. O'quvchida darsga nisbatan qiziqish, o'zlashtirishga intilish, bilim olishdan zavq olish his-tuyg'ulari barqarorlashgandagina samarali ta'lim jarayoni yuzaga keladi. Bu jarayonning yurak urushi esa — o'quv motivatsiyasidir. Motivatsiya bo'lmasa, eng ilg'or usullar ham o'z natijasini bermaydi. Shu sababli, boshlang'ich ta'limda o'quvchilarni o'qishga ruhlantirish, ularning darsga bo'lgan ijobiy munosabatini shakllantirish o'qituvchining asosiy vazifalaridan biridir.

Motivatsiya — bu shaxsning faoliyatga nisbatan ichki yoki tashqi rag'bat asosida kirishish holatidir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari esa tabiatan faol, hissiyotlarga boy, yangi narsalarga o'ta qiziqadigan shaxslar bo'lib, ularning o'qishga bo'lgan qiziqishini to'g'ri yo'naltirish pedagogik mahoratni talab etadi. Ayniqsa, bu bosqichda o'quvchilarning emotsional muvozanati, o'qituvchiga bo'lgan munosabati, darsdagi qiziqarli elementlar motivatsiyaning shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Zamonaviy ta'lim psixologiyasi o'quv motivatsiyasini ikki asosiy turga ajratadi: ichki motivatsiya (bilishga qiziqish, mustaqil o'rganish istagi) va tashqi motivatsiya (rag'bat, baho, maqtov, jazodan qochish). Ideal holatda o'quvchi ichki motivatsiyaga ega bo'lishi lozim. Chunki ichki rag'bat uzoq muddatli o'rganishni, shaxsiy izlanishni va doimiy rivojlanishni ta'minlaydi. Tashqi motivatsiya esa boshlang'ich bosqichda zarur, ammo u doimiy bo'lishi mumkin emas.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv motivatsiyasini shakllantirish uchun birinchi navbatda psixologik qulay muhit yaratish zarur. O'quvchi o'zini xavfsiz, qadrlangan, erkin

fikr bildiradigan shaxs sifatida his qilsa, uning o'qishga bo'lgan qiziqishi tabiiy ravishda ortadi. Bunday muhit o'qituvchining muloyim munosabati, ijobiy kayfiyat, muloqotda hurmat va diqqat orqali shakllanadi.

Ikkinchidan, o'yin elementlari motivatsiyaning eng samarali manbalaridan biridir. Boshlang'ich yoshdagi bolalar tabiatiga xos xususiyat — o'yin orqali o'rganishdir. Darsda rolli o'yinlar, raqobatga asoslangan mini-mashqlar, “topishmoq-javob”, “Kim chaqqon?”, “Fikr zanjiri” kabi mashg'ulotlar o'quvchining faol ishtirokini ta'minlaydi va uni motivatsiyalashga xizmat qiladi.

Uchinchidan, rag'batlantirish tizimini to'g'ri tashkil etish lozim. Har bir kichik muvaffaqiyatni e'tirof etish, “Ajoyib ishlading!”, “Harakatlaring maqtovga loyiq”, “Ko'proq o'qisang, bundan ham zo'r bo'ladi” kabi iboralar o'quvchida darsga ishonch uyg'otadi. Baho, medal, stiker, yulduzcha kabi tashqi rag'bat vositalari vaqtincha bo'lsa-da, o'quvchining ruhlantirilishida foydali bo'ladi.

To'rtinchidan, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv orqali o'quvchi individual ehtiyojlari inobatga olinadi. Har bir bola turlicha o'rganadi: kimdir vizual, kimdir eshitish orqali, boshqasi esa amaliy faoliyatda yaxshi natija ko'rsatadi. O'qituvchi bu xususiyatlarni hisobga olib, topshiriqlarni moslashtirsa, har bir o'quvchi o'zini muvaffaqiyatli his qiladi va bu uning ichki motivatsiyasini oshiradi.

Beshinchidan, o'z-o'zini baholash va metakognitiv faoliyatni rag'batlantirish kerak. “Men bugun nimani o'rgandim?”, “Qaysi mashq menga yoqdi?”, “Nimani yaxshi bajardim?” kabi savollar o'quvchining o'z o'qishiga mas'uliyatli qarashini shakllantiradi. O'quvchining o'zi o'z yutug'ini ko'ra boshlasa, bu uning o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini mustahkamlaydi.

Shuningdek, ijtimoiy motivatsiyani ham e'tiborsiz qoldirmaslik kerak. Guruh bilan ishlash, jamoada fikr bildirish, bir-birini rag'batlantirish — bu o'quvchini do'stlari oldida faolroq bo'lishga, ularga ergashishga undaydi. Bu jarayonda o'qituvchi guruhdagi ijobiy muhitni yaratishga yordam beradi.

Va nihoyat, dars mazmunining hayotga yaqinligi motivatsiyani oshiradi. O'quvchi o'rganayotgan bilimni real hayotda qayerda qo'llash mumkinligini ko'rsa, dars unga zerikarli emas, balki kerakli va qiziqarli tuyuladi. Masalan, matematikada xarid qilishga oid masalalar, ona tilida oilaviy suhbatlar mavzusi, tabiatshunoslikda o'zi yashaydigan muhit haqida ma'lumotlar motivatsiyani kuchaytiradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun o'qishga bo'lgan ijobiy munosabat — kelgusidagi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli o'qishning poydevoridir. Bu munosabatni shakllantirish esa, eng avvalo, o'quv motivatsiyasining yuksak darajada rivojlangan bo'lishiga bog'liq. Motivatsiya – bu bolaning ichki ruhiy holati, o'qishga bo'lgan ehtiyoji, intilishi, zavqi

bo'lib, u shunchaki tashqi rag'batlar bilan emas, balki darsning mohiyati, o'qituvchining yondashuvi, darsda yuzaga keladigan hissiy muhit, qiziqarli topshiriqlar orqali shakllanadi.

Maqolada tahlil qilingan metodik yondashuvlar – o'yinlar, rag'batlantirish, shaxsga yo'naltirilgan topshiriqlar, metakognitiv savollar, guruhiy faoliyatlar – bularning barchasi o'quvchilar motivatsiyasini faollashtirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, dars mazmunining bolalar uchun dolzarbligi, shaxsiy tajribalari bilan bog'lanishi, mustaqil fikr yuritish va o'zini baholashga yo'naltirilgan faoliyatlar motivatsiyani mustahkamlaydi.

Shuningdek, o'qituvchining shaxsiy fazilatlar – mehribonlik, e'tibor, tushunish, muloqot madaniyati ham o'quvchining darsga bo'lgan qiziqishini aniqlovchi omildir. Har bir bolaning muvaffaqiyati e'tibordan chetda qolmasligi, harakatlari e'tirof etilishi, uning har qanday savoli qadrlanishi – bu o'quvchini o'rganishga ilhomlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'limda motivatsiyani shakllantirish bu faqatgina metodlar emas, balki ta'limga bo'lgan ishonch, samimiylik va o'quvchi shaxsini qadrlash madaniyatidir. Bunday yondashuv orqali o'quvchi nafaqat o'qishni, balki o'rganishni sevib qoladi va hayoti davomida o'zini rivojlantirishga intiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Azizxo'jayev, A. (2020). *Innovatsion pedagogika*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Mahkamova, G. (2021). *Didaktika asoslari*. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
3. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). "The 'What' and 'Why' of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior". *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
4. Jumaniozova, N. (2022). "Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv motivatsiyasini oshirishda rag'batlantirishning o'rni". *Ilm va taraqqiyot*, №3.
5. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press.
6. Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Collier Books.
7. Qurbonova, D. (2023). "Motivatsion yondashuvlar orqali boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirish". *Pedagogik innovatsiyalar jurnali*, №2.